

INTERVJU SA SINANOM RAMIĆEM

Plemetina | Datum: 8. oktobar 2025.

Trajanje: 54 minuta

Prisutni:

- Sinan Ramić (Govornik)
- Nenad Andrić (Intervjuer i kamera)

Prvi deo

Nenad Andrić: Možete li nam nešto reći o sebi, svojoj porodici i o mestu gde ste odrasli?

Sinan Ramić: Zovem se Sinan Ramić, rođen sam u Čaglavici¹ u porodici Ramić, gde sam živeo 30 godina a zatim došao u Plemetinu gde sam živeo u radničkim barakama pored termoelektrane. Bile su to radničke barake koje je opština dodelila kao alternativni smeštaj. Imao sam jednu sobu u kojoj sam živeo sa suprugom i decom. Oženio sam se pre nego što sam došao u Plemetinu. Godine 1991., tačnije 1995. napustio sam Čaglavicu. Više nisam mogao da živim u Čaglavici, imali smo malu kuću a porodica je bila velika, pa sam došao ovde i boravio kod tazbine dve nedelje dok mi lokalni srpski predstavnici nisu našli neki alternativni smeštaj i dodelili mi jednu sobu u radničkim barakama. Odmah posle toga počeo sam da radim u lokalnom komunalnom preduzeću a pored toga sam radio u termoelektrani. Radio sam i kao nadničar posle redovnog posla. Radili smo na poljima kukuruza, decu smo ostavljali kod tasta i tašte da ih čuvaju, a ja i supruga smo išli na nadnicu.

Nenad Andrić: Kako biste još opisali svoj život pre rata na Kosovu?

Sinan Ramić: Fino. U početku sam imao porodicu, imao sam tetku i njenu decu, posećivao sam je i ranije sa suprugom i decom. Život kao život, Romi na poslu, svi se staraju o svojim životima, svojim domovima, da obezbede hranu za decu. Bogatstvo neko nismo imali, bogati nismo ni mogli biti. Pre sam radio u termoelektrani plus sam bio nadničar, dovoljno da imamo za hranu. Kada sam dobio sobu u baraci nisam imao ništa, bila je prazna soba. Svekrva nam je dala jedan dušek, dva ćilima, jedno ćebe, dva tanjira i tri-četiri kašike, to je sve što sam imao. Kasnije mi je šef na poslu pozajmio kamion da odem nazad u Čaglavicu i uzmem svoje stvari iz porodične kuće, neke krevete, jorgane, još neko posuđe. Bila je samo jedna soba i to baraka. Drugih mogućnosti nisam imao, na primer da gradim kuću, tada je to bilo teško, sada je lako graditi kuću. Sada mogu da uzmem kredit i gradim kuću, a pre nisam mogao. Trebalo bi tri ili četiri godine da se sagradi kuća. Nisam mogao ni da kupim plac gde bih gradio kuću. Plate su bile male, zbog toga smo ostajali u barakama.

Nenad Andrić: Možete li nam ispričati neke uspomene iz detinjstva?

Sinan Ramić: Ima ih mnogo. Kao mladić sam se družio sa svima, posebno u Čaglavici. Tamo nije bilo mnogo Roma, uglavnom Srbi. Na ulazu u Čaglavicu bilo je nekoliko albanskih kuća i sa njima sam održavao kontakte. Kao mladić sam išao na mnoge lokalne igranke, oni koji su me znali, znali su da sam Rom, oni koji me nisu znali nikada ne bi rekli da sam Rom, govorim savršeno srpski, i moji srpski prijatelji nisu me zvali Sinan nego su mi davali različita srpska

¹ Çagllavicë na albanskom, većinski srpsko selo blizu Prištine.

imena kao Siniša ili Dragiša. Devojke nisu znale da sam Rom. Bio sam siromašno dete, radio je samo moj otac a nas je bilo mnogo u porodici. U osnovnoj školi od prvog do osmog razreda imao sam sve petice. Upisao sam srednju školu, tehničku stručnu školu u Prištini. I zbog nedostatka novca posle šest meseci sam odustao.

Trebao mi je novac za autobusku kartu, za hranu, za odeću a jednostavno ga nismo imali. Školski drugovi iz Čaglavice su mi pomagali ali nisu mogli stalno. Ipak smo zajedno išli na igranke i tamo niko nije mogao da prepozna da sam Rom. Jednom prilikom, na jednoj lokalnoj igranki, pričali smo sa nekim devojkama i jednoj sam rekao da sam Rom, nije mi verovala. Prijatelj je bio sa mnom, sada već stari prijatelj sa kojim i danas pričam, on je Srbin, i kažem mu: „Branko, dođi ovamo.“ Pričao sam sa njim na romskom jeziku, devojka se iznenadila i tu sam je pitao za kojeg od nas dvojice misli da je Rom, ja ili moj prijatelj Branko, nije znala da kaže. Ja sam bio Rom. Dok sam bio samac išao sam na mnoge svadbe. Nema mesta na Kosovu gde nisam bio na svadbi, Gnjilane, Prizren, Mitrovica, Vučitrn, Janjevo, Lipljan, Priština... A da ne pominjem Gračanicu, bila je blizu, imao sam ujake i tetke tamo, čak se i sestra udala tamo, velika porodica.

Nenad Andrić: Čuo sam priču da ste radili kao konobar u Grand Hotelu u Prištini, je li to tačno?

Sinan Ramić: Ne, moj je brat bio konobar u Grand Hotelu. Ja sam radio u lokalnom kafiću u Čaglavici. Tamo sam prvo dobio posao kao ložičar, održavao sam vatru za centralno grejanje. Posle nekog vremena unapređen sam u šankera a odatle u konobara. Bio sam po svetu skoro pet godina. To je bilo od 1985. do 1990.

Nenad Andrić: Kako je bio taj vaš posao, sviđao vam se?

Sinan Ramić: Bio je to lokalni kafić i kao konobar sam dobijao dosta bakšiša a kao konobari smo morali malo i da varamo ljude. Taj kafić je svake noći imao živu muziku i imao sam svoje stalne goste, njih nisam varao za cenu, oni su mi odličan bakšiš ostavljali. Bio je to težak posao, jeste zaista. Noću si mogao slobodno da šetaš ulicama i da se ne bojiš nikoga i ničega. Ja sam radio u kafiću, brat mi je radio u Prištini u hotelu, a otac je radio na građevini. Imali smo jednostavan, siromašan život. Bili smo siromašni ali poštjeni. Ceo kraj nas je znao kao Bajramovu decu, siromašnu ali poštenu.

Radili smo na nadnicu u selu kod srpske porodice. Taj Srbin je uvek zvao mog oca „pašo“ jer su njegova žena i moja majka bile iz Gračanice i živele u istoj ulici, i zapošljavao nas je da radimo oko njegovog vrta, ostavljao nam je ključ od kuće dok su on i žena bili na poslu. Žena bi nam ostavila hranu u kući i rekla nam kad ogladnimo da uđemo u kuću i jedemo. Pitali su zašto ne jedem, ja im kažem: „Iz poštovanja prema vašoj kući.“ Bili smo siromašni ali poštjeni. Nešto što i danas možeš videti.

Ovde sam radio kao nadničar kod Srba takođe, veoma su bili zadovoljni mnome. Rukovao sam sa mnogo njihovog novca radeći za njih, nikad im nije zafalio ni dinar. Slali su me da kupim robu za njihove prodavnice sa mnogo novca, vozom u to vreme, po četiri hiljade evra njihovog novca. Obišao sam mnoge firme, kupovao robu i čak pomagao drugima koji su radili isto. Nikad im ništa nije falilo, čak i danas, kod nekih Srba odavde, još uvek nadničim u njihovim prodavnicama, puštaju me da čuvam njihove traktore, kuće.

Nenad Andrić: Kako su Romi i ne-Romi živeli zajedno odmah posle rata na Kosovu, kakvi su bili odnosi između svih?

Sinan Ramić: U početku odmah posle rata, Srbi i Romi su ovde bili zajedno i bili su dobri jedni sa drugima dok sa Albancima nisu. Zašto? Zato što odmah posle rata i nakon povratka nisi mogao slobodno da izađeš i šetaš i nisi znao odakle može doći metak. Romi i Srbi su bili zajedno, skupljali smo se svi zajedno, ako su Srbi imali problema Romi su pomagali, ako su Romi imali problema Srbi su pomagali, celo selo se skupljalo da zaštiti Rome.

Sa Albancima nismo imali mnogo kontakata posle rata, zašto? Možda zato što su neki od njih izgubili oca, majku, sestru i to im je bilo razočaravajuće. Sada živimo kao da rata nije ni bilo, slobodno idemo u Obilić i u Prištinu, kupujemo hranu tamo i radimo tamo. Ima ljudi koji rade u albanskim organizacijama, ima Roma koji tamo rade. Mnogo naše dece radi u Lipljanu u distributivnom centru Viva Fresh. Imaju organizovan prevoz, plata im je 450-500 evra.

Mnogo je drugačije nego 1999. Do 2003. ili 2004. nije bilo tako dobro, još uvek smo išli u Obilić ali kako? Ako imaš prijatelja koji ima auto. Ako ne znaš da pričaš kažu: „Gledaj, evo magjupa.“² Danas slobodno idemo u Obilić, u prodavnice, u restoran jedemo, kupujemo robu, i kupujemo jeftinije tamo. Oni [Albanci] nam prodaju drva i ugalj za zimu. Ako imaš novac možeš kupiti hranu i drva. Takođe nam prodaju ogrevno drvo na kredit ili na rate.

Nenad Andrić: Koje proslave, tradicije i običaji su bili važni vama i vašoj porodici? Ima li razlike u proslavama pre rata i sada?

Sinan Ramić: Da, pre rata smo imali, kao što je poznato, Herdelezi,³ koji je najveći romski praznik. Vasi/Vasilica⁴ takođe. Vasilica je zimi, ljudi su ostajali unutra ali većina Roma je slavila to, Božić takođe, slavili smo sve praznike. Ali za Herdelezi smo se lepše oblačili, kupovali smo nekoliko jagnjadi, pića, i išli smo na reku po vrbove grančice. Kitili smo kuću granama vrbe, celu

2

3

4

noć nismo spavali, svaka kuća je imala dobar radio, puštali smo glasnu veselu muziku celu noć. Ujutru bi supruga ustala rano i kupala decu tim granama vrbe. Suprug kao glava porodice bi se prvi kupao, zatim bi zaklao jagnjad, zvao nekog da mu pomogne ako treba, ponekad bi išao drugima da pomogne u tom ritualu.

Ta tradicija je kod Roma održavana još malo posle rata a zatim su polako prestali da slave Herdelezi i Vasilicu i sve.

Nenad Andrić: Zašto je to tako?

Sinan Ramić: Mnogi Romi su se vratili islamu. Islam kaže da je haram⁵ slaviti Herdelezi, Vasilicu i druge, već se zna da treba slaviti islamske praznike, kao što su Ramazanski bajram i Kurban bajram. Ima još Roma koji slave Herdelezi.

Nenad Andrić: Pomenuli ste da je muzika takođe veliki deo romske tradicije, a koliko znam i vi ste muzičar, svirate tarabuku/darbuku?⁶ Bili ste i deo lokalnog kulturno-umetničkog društva?

Sinan Ramić: Da, Miloš Obilić se zove, ono srpsko. To sam pristupio slučajno. Niko nije znao da svira tarabuku. Niko nije znao da svira tarabuku, ja sam ranije svirao i ne mnogo, ali moj brat jeste, on je svirao bubnjeve i tarabuku. Zašto?, Nije me zanimalo to. Ali ovde sam otišao, direktor mi je tražio. Folklor se održavao u školi, pozvali su me da pomognem i počistim podove posle probe. Bio sam jednom, dva puta, tri... Ritam mi je ušao u glavu. Pitao sam koreografa da li mogu i ja da sviram. Pitao me je: „Šta?“ „Tarabuku“, rekao sam. Rekao mi je da je donesem i pridružim se. Nisam je tada imao. Rekao sam mu da ću je naći. „Sutra je sledeća proba“, rekao je, „i ti ćeš svirati.“

Pošto je nisam imao, šta sam mogao? Gde da nađem tarabuku? Otišao sam kod drugog Roma ovde, kod Hamita i pitao ga da li ima tarabuku, rekao je: „Imam.“ Uzeo sam je samo za jednu probu. Posle tri probe otišao sam na koncert u Veliku Hoću. Čak ni tada nisam imao tarabuku. Otišao sam kod Fatona [drugog komšije] i uzeo njegovu tarabuku. Direktor ga je već zvao i rekao mu da mi pozajmi tarabuku dok ne nađemo jednu za mene. Kada smo otišli tamo u Veliku Hoću, bio mi je prvi put tamo. Svirali smo i bilo je dobro i kada sam se vratio, vratio sam tarabuku Fatonu. Uskoro posle toga otišao sam kod brata u Gračanicu, on je imao stričevu tarabuku, objasnio sam mu i dao mi je. Još uvek je imam ovde. Svirao sam folklor, imali smo koncerte ovde u Plemetini, Gračanici...

Nenad Andrić: Jeste li bili na nekim drugim mestima van ovoga?

⁵

⁶ : Bubanj od grnčarije, crvenog tela, izrađen na lončarskom kolu, konusnog stabla koje se širi u činiju.

Sinan Ramić: Jesam, bili smo. Bio sam u Jagodini, Kruševcu, Kopaoniku, bio sam u Beogradu na emisiji „Žikina šarenica“, istog dana smo bili i u Obrenovcu gde su takođe bili folklorni koncerti. Sledećeg jutra bili smo na Pink televiziji, kod Neše Ristića, gde sam i ja svirao. Bio sam i u Republici Srpskoj [Bosna i Hercegovina], gde smo ostajali po 4 - 5 dana jer smo svirali. Tamo je u to vreme bila kampanja dobrovoljnog davanja krvi. Tamo sam dao krv i nagrađen sam zlatnom plaketom i medaljom.

Nenad Andrić: Za koliko davanja se dobija nagrada zlatnom plaketom, 50?

Sinan Ramić: Nagradili su me zato što sam došao sa Kosova, pošto smo bili tamo sa folklorom, tako su mi ukazali čast.

Nenad Andrić: Da li su znali koliko ste ranije puta dali krv?

Sinan Ramić: Do tada sam dao krv 60 puta.

Nenad Andrić: Zlatna plaketa se dodeljuje za 50 davanja?

Sinan Ramić: Ne, 100.

Nenad Andrić: Kako ste je dobili sa 60 tada?

Sinan Ramić: Tamo, u Republici Srpskoj, u Bosni, u znak zahvalnosti.

Nenad Andrić: Pa do sada, koliko ste puta dali krv, 60 ili više?

Sinan Ramić: Do danas, dao sam krv 120 puta.

Nenad Andrić: Mašala, mašala.⁷ Kako je došlo do toga da dajete krv?

Sinan Ramić: To je tužna priča. Veoma tužna priča.

Nenad Andrić: Možete li nam ispričati tu priču?

Sinan Ramić: Naravno. Moja sestra je bila veoma bolesna, niko nije hteo da da krv za nju. Bila je u bolnici u Nišu. To je bilo 1991, 1992. Slagao sam te, prvi put sam dao krv 1986, zatim aktivno od 1993. Bio je slučaj ćerke mog strica, ona je preminula. Kada sam bio u vojsci, bolovala je od leukemije. Bio sam u vojsci, svi su davali krv za nju ali je nismo spasili. [6:]

Bio sam u vojsci kada je stigao telegram za mene. Služio sam u Ljubljani. Komandir je takođe bio iz Čaglavice. Izašao je i gledao me je, rekao je „Ramić.“ Rekao sam: „Izvolite?“ „Spremi se“, rekao je. Rekao sam: „Kako? Nemam novac za put, niko mi nije poslao.“ Rekao je: „Ne brini za novac nego se spremi.“ U tom trenutku sam pomislio da mi je otac umro. To sam pomislio. Radio je na građevini {i pomislio sam}, napio se i pao sa gradilišta. Pitao sam komandira: „Je li otac umro?“ Rekao je: „Ne, idi i spremaj se, moraš kući.“

Spremio sam se, uzeo novac koji su mi sakupili drugari, a on mi je dao osmodnevno odsustvo. Otišao sam na stanicu da kupim kartu, ali to je Ljubljana. U 15:30 sam imao voz, sećam se kao da je juče bilo, u 08:00 sledećeg jutra bio sam na Kosovom Polju.⁸ Vojnici tada nisu plaćali gradske autobuske karte, pa sam došao do Prištine. Iz Prištine do Gračanice imao sam autobus u 10:30, ali nisam mogao da čekam do tada. Došao sam kući. Video sam oca živog, pitao sam ih: „Šta se desilo?“ Došao je brat od strica i rekao mi šta se desilo. Rekao je: „Djuka je bolesna, treba nam krv za nju, zato smo ti poslali telegram.“

Nisam skinuo uniformu, tada smo bili slobodni, dok je Jugoslavija bila cela 1986. Otišao sam u Skoplje. Otišao sam u bolnicu a njen život je visio o koncu u tom trenutku. Medicinske sestre su započele direktnu transfuziju krvi od mene do nje, lekar me je gledao, a ja sam bio obučen kao vojnik. Krv je tekla polako i bio sam tamo sat vremena, sa iglom u veni. Lekar je sedeo pored mene, merio mi je pritisak, puls... Držao je to dok nije otvorila oči. Bila je budna 10 minuta, izvadili su mi iglu i bio sam bleđ kao duh. Brat od strica koji je bio sa mnom imao je mnogo novca, bio je dobro situiran. Radio je na građevini, radio je tri godine i u Libiji, imao je novca koliko hoćeš. Pitao me je da li mi treba nešto, da li hoću da jedem nešto. Rekao sam mu da mi donese hranu, crnog vina i teglu cvekle.

Od 1993. sam počeo aktivno da dajem krv. Moja sestra je bila na samrti. Otišao sam u Niš i tamo sam hteo da prebijem neke doktore. Da ih tužim. Zašto? Pitali su se kako to da je moje prezime Ramić a njeno Selimović. Rekao sam im da je to muževo prezime. Tražili su mi izvod iz matične knjige rođenih sa devojačkim prezimenom. „Gde da nađem to?“, pitao sam ih, „Udal

se za muža. Ja sam Ramić, ona Selimović, ona mi je sestra.“ Drugi lekar koji je došao pustio me je da dam krv, ali je još uvek tražio izvod. Izgledali su slepi pošto nisu videli koliko ličimo. Tako sam počeo da dajem krv, kada sam video nepravdu koja se dešava, ne samo prema mojoj sestri, nego prema svima.

Od 1993. radio sam u Prištini u firmi Jugoplastika. Proizvodila je plastične delove za automobile Jugo. Otvoreni pozivi za davanje krvi bili su uobičajeni, pa sam dao krv prvi put. Posle toga sam redovno išao u fond za transfuziju da dam krv. I tako kada počneš i navikneš se, ne možeš prestati. Već 32 godine, aktivno. Svaka tri do četiri meseca. Ovde u Crvenom krstu sam takođe dobio dve medalje, plakete, za 35. put, zatim za 75. put. Sada u novembru ili decembru, zaboravio sam kada su mi rekli, dolaze ljudi iz Beograda iz Crvenog krsta i trebalo bi da dobijem nagradu. Najverovatnije će biti novčana. Za 120 puta, za opštinu Obilić niko nije dao krv više puta od mene.

Mogu li da popušim cigaretu?

Drugi deo

Nenad Andrić: Kako je rat uticao na vas i vašu porodicu?

Sinan Ramić: Strah, bombardovanje sa jedne strane, nigde da se ode, gde da se sakrije. Sedi i ne mrdaj, živeli smo tada u Plemetini. Preko dana je bilo lakše, manje bombardovanja, pucanja. Ali noću je bilo strašno. Najviše sam se plašio za decu. Imao sam troje dece tada, dva sina i ćerku. Prošli smo i to. Ne kažem da je bilo sve dobro, NATO je bombardovao, videli smo to.

Nenad Andrić: Koji su bili izazovi za vas i vašu porodicu tokom rata?

Sinan Ramić: Najveći izazov je bio kada su Albanci došli u radničke barake gde smo živeli. Plašili smo se tada. Svi su bili iz Oslobodilačke vojske Kosova [OVK], došli su u moju sobu i videli da nisam ništa ukrao od albanskog stanovništva. Nisam ništa uzeo, zašto? Greota je to raditi. Rekli su mi da sam bio u uniformi tokom rata, da sam bio vojnik. Rekao sam im da pretraže celu sobu, da je razvale čitavu i ako nađu bilo kakvu uniformu srpske vojske ili policije, predaću se. Pretražili su i pregledali sve, na kraju su mi rekli da sam pošten čovek. Nisam se toliko plašio za svoju bezbednost, ali za bezbednost dece jesam.

Posle te situacije napustili smo radničke barake, vratio sam se kod porodice u Čaglavicu. Tamo i tada sam imao jedan veliki izazov takođe, radio sam u jednom lokalnom kafiću, i jedne noći kada sam se vraćao kući, okolnim putem zbog pasa lualica... Išao sam polako putem, a iza

sebe sam čuo neke Albance kako mi dovikuju: „Ubićemo te, ubićemo te.“ Uplašio sam se i otrčao u dvorište jednog Srbina. Čovek je izašao pošto je čuo buku, pa sam mu rekao šta mi se desilo. Albanci su pobjegli a domaćin me je odvezao kući svojim autom. Sledećeg dana kada sam ponovo išao na posao, rekao sam gazdi šta mi se desilo, pitao me je da li znam da vozim, rekao sam da znam, i dao mi je svoj auto. Vozio sam na posao i nazad hotelskim autom.

Bilo je to izazovno vreme puno straha i za nas i za Srbe tamo. Tu gde smo živeli bila je jedna mala prodavnica, srpska, nekih 20 metara od glavnog puta. Sedeli smo tamo, popili po nekoliko piva, ja i moja braća, neki lokalni Srbi. Prošli su Albanci i neko je ispalio RPG u tu malu prodavnicu, ali hvala Bogu nije eksplodirala. Početni udar je razbio prozor. Svi smo brzo istrčali napolje, nije eksplodirao. Ljudi su se kasnije okupili oko toga, bio je to priličan incident. To je bio još jedan izazov. Pretnje su bile samo ovde dok smo živeli u radničkim barakama.

Nenad Andrić: Da li je bilo solidarnosti prema vama od pripadnika drugih zajednica tokom rata?

Sinan Ramić: Bilo je, Srba prema Romima, da, dok sa Albancima nije. Zašto? Danas je potpuno drugačija situacija. Izlazimo, idemo u Obilić, kupujemo tamo. Ako ne znamo albanski oni nam govore srpski. Uzmem taksu da odem u kupovinu. Pozovem taksistu, odveze me tamo i vrati nazad. Platiš i to je to.

Nenad Andrić: Koji su bili glavni problemi za Rome odmah posle rata?

Sinan Ramić: Romi iz Plemetine su se plašili da izađu iz Plemetine. Neki su potpuno otišli tokom rata, u Crnu Goru, kao moj brat. Zvali su i mene da idem tamo, imao sam priliku da odem u Nemačku i živim tamo ali nisam otišao. Nisam otišao zato što ni supruga ni deca nisu imali lične dokumente, samo ja. Nisam mogao sam da odem tamo, ko će me tamo primiti. Ostao sam ovde.

Živeo sam u kući na uglu ulice. Tamo smo imali još jedan izazov 2002., ta kuća je izgorela. Nisam bio kod kuće kada se to desilo, bio sam van kuće na nadnici kod lokalnih Srba. Morao sam da radim, nisam dobijao platu pa sam morao da radim da mi deca prežive. Kada sam se tog dana vratio sa posla, video sam izgorelu kuću, pomislio sam da su mi i deca izgorela. Hvala Bogu svi su bili dobro. Došli su novi izazovi. Donirali su nam neke šatore, leti je unutra bilo pakleno vruće, ali smo sve to izdržali.

Posle toga, Srbi kod kojih sam tada radio nadnicu kupili su ovaj plac gde sada živimo. Godine 2004. vratio sam se na redovan posao, u preduzeće u kom sam radio ranije, u Komunalno, i živeli smo u jednoj baraci koja nam je tada data, onoj koju sada koristimo kao šupu, možeš je

videti napolju u dvorištu. Godine 2006. bivši predsednik srpske opštine, onaj koji je u međuvremenu preminuo, obećao mi je da će mi sagraditi kuću. Svaki put kada je išao u Beograd po pomoć, moj slučaj je bio prvi na listi. Romi kao Romi, moje komšije su me potkazivali da imam dobre uslove života, da imam porodicu u inostranstvu koja mi pomaže, da neću da kupim plac ili gradim kuću. Takođe su komisiji govorili da mi sve organizacije pomažu, da imam braću u inostranstvu i da mi kuća ne treba. Svi su bili protiv mene, ali ako je čovek pošten i pravedan, živi svoj život, neko ko radi od jutra do mraka da izdržava decu, Bog ga nikad ne gubi iz vida, nikad.

Bilo je Roma koji su radili u organizacijama tada, ja sam se radovao zbog njih. Ljudi su me pitali kako mogu da se radujem. Govorio sam im, ako je Božja volja, i ja ću sagraditi svoju kuću. Jednog septembarskog dana 2006. otišao sam na posao. Direktor mi je tada rekao da postoji razlog da ja počastim ljude na poslu hranom i pićem, a ja nisam znao o čemu priča. Rekao mi je da odem u zgradu opštine jer Dragan Trajković traži da me vidi. Otišao sam tamo i Dragan mi je rekao isto, da treba da ih sve tog dana počastim. „Donesi nam sok i neki keks i reći ću ti dobre vesti“, rekao je.

Otišao sam u lokalnu prodavnicu, čiji je vlasnik moj direktor iz Komunalnog, pošto mu je žena radila tamo, i ona mi je rekla da je danas poseban dan za mene, a opet sam bio jedini koji nije znao razlog. Vratio sam se u opštinu sa ponudama i on mi je predao ugovor da potpišem, bio je to ugovor za kuću. Plakao sam toliko da nisam mogao da potpišem ugovor, ruka mi je drhtala. Kada sam se vratio, direktor me je poslao nazad u prodavnicu sa Jugom, službenim autom da kupim još da počastim za kolege iz Komunalnog preduzeća. Taj dan je bio slobodan za sve nas. Taj dan smo jeli i pili. Kako je građevinski materijal počeo da stiže za našu kuću, sam sam sa decom iskopao temelje, a braća su došla da pomognu. Kada sam počeo da zidam zidove, direktor je poslao sve naše kolege sa posla da mi pomognu. Bilo je nekih Srba iz Priluzja, nekih Srba iz Plemetine, svi su biliiskusni građevinci a i ja sam.

Sam sam uradio svu armaturu za armirani beton. Kada su Srbi došli da mi pomognu, za nedelju dana kuća je bila gotova. Kada smo došli do krova, priredili smo malu gozbu. Čak sam doveo i muzičara, lokalnog dečka, da nas zabavlja. Jedan drugi lokalni Srbin, električar po struci, došao je i pomogao oko instalacija. Brat mi je pomogao da završim ovu sobu i hodnik. Podove, plafon, vrata i prozore sam sam postavio. Okrećio sam i time su glavni radovi bili završeni. Dok smo supruga i ja ležali spremni za spavanje u baraci, odlučio sam da se iste noći preselimo ovde u ovu sobu. Imali smo malu peć, stavili smo je i naložili vatru. Doneli neke ćilime, prava sirotinja. Čak nismo imali ni krevete, samo dušeke. Dovelili smo i decu ovde i te noći nisam mogao da spavam. Ujutru sam otišao na posao i direktor me je pitao kako ide rad oko kuće, rekao sam mu da smo se već uselili u kuću, pa smo morali i to da proslavimo pićem.

Sada je drugačije. Šest godina kasnije dodali smo još jednu sobu na kuću, sredili smo ostatak kuće, ne 100%, ali dovoljno za jedan miran život. Nismo imali kupatilo prvih šest godina po izgradnji kuće, a zatim sam 2019. uzeo kredit od banke da izgradim kupatilo u kući. Bez kredita

zaista ne možeš da gradiš kuću. Promenio sam podove u svim sobama. I da, opština mi je ponovo pomogla, srpska opština, još 2019., dali su mi nove kompletne prozora i vrata, takođe materijal za spoljnu izolaciju kuće. Opština mi je pomogla. Neko vreme sam radio, ali sada su nas zatvorili, pa sedim kod kuće. Ponekad nas pozovu da radimo neke komunalne poslove, kao čišćenje grobalja, kada neko umre idemo i kopamo grobove. Kada se postavlja spomenik na grob pozovu i mene, radim armaturu.

Nenad Andrić: Možete li mi reći koja je najveća razlika za vas iz vremena pre i posle rata?

Sinan Ramić: Gledaj, postoji razlika. Pre rata nije bilo toliko kuća kao sada. Sada svi imaju auto, nema romske porodice bez auta, neki čak imaju i dva auta. Pre rata nije bilo tako. Pre rata, koliko znam, trojica ili četvorica Roma u Plemetini su imali aute: Medo, Dautova i Mahmutova porodica, Faik koga ne poznaješ i Sefer koji je imao Zastavu 128. Niko drugi nije imao auto. Posle rata Romi su počeli sve više da imaju kola. Velika je razlika pre i posle rata. Sada Romi dobijaju socijalnu pomoć i od Kosova i od Srbije. Porodiljsku pomoć i dečji dodatak i niko više neće da radi.

Nenad Andrić: Dakle, vi ste radili ceo život, a sada ima ljudi koji jednostavno neće da rade?

Sinan Ramić: Neće da rade. Kada sam radio u hotelu u Čaglavici preko dana, i dalje sam išao da tražim drugi posao. U proleće sam išao na nadnicu i sadili smo krompir kod lokalnih Srba. Zatim bi bila sezona luka. Zatim sezona za pasulj i kukuruz. Kada se to završi, kukuruz je izrastao, počinjalo bi okopavanje, dva kruga. Kada se to završi, Srbi bi kosili travu i pravili seno, zvali su nas da im pomognemo da ga skupe. Kada se seno završi, pšenica bi bila spremna za žetvu. Išao sam na žetvu, utovarivao pšenicu u džakove, zarađivao novac. Čim se žetva pšenice završi, pomislim da više nema posla, ali onda pasulj bude spreman za berbu. Pasulj smo brali veoma rano ujutru, u 4 sata. Tada se to radi. Berba pasulja završena, više posla nema. Jesen i berba kukuruza dolazi. Samo oni koji nisu hteli da rade nisu imali posla tada. Osim svega toga, radio sam i na građevini sa braćom od strica. Gradili smo kuće. Taj brat od strica kog sam pomenuo koji je građevinar, pomagao sam mu da pravi kuhinje, kupatila, pripremao sam mu sav materijal. Učio me je kako se postavljaju pločice.

Ovih dana Albanci dolaze i nude 50 evra dnevnicu za rad u poljima paprike, što je zaista dobra plata. Ali niko neće da radi. Vidim oko sebe u Plemetini, neko ko nije imao hleba da jede sada vozi auto. Ja sam radio sve ove godine i ne mogu da priuštim sebi bicikl. Zašto? Pa zato što ga nema. Imam dobru platu ali uzalud, krediti su teški. Uzeo sam kredit od milion dinara tada, ali ga još otplaćujem. Zatim sam uzeo još jedan kredit u kosovskim bankama, trebao mi je, sređivao sam kuću.

Nenad Andrić: Polako smo došli do danas, šta vam daje nadu u bolju budućnost za Rome na Kosovu?

Sinan Ramić: Sama nada. Bez nade ne bih bio ovde. Imam priliku da odem i živim u Srbiji, ali ostajem ovde. Zašto? Pitaš se možda. Cela moja porodica je ovde, braća mi žive u Gračanici, ja živim ovde. Vidim Rome oko sebe kako grade svoje domove, nadajući se boljoj budućnosti ovde. Ja sam jedan od njih, nadam se i ja. Sagradio sam ono što možeš videti, ne mnogo ali stvorio sam pristojan život za sebe, normalan život. Ne fali mi da jedem i pijem. Možda nemam mesa da jedem svaki dan, ali imam hleba.

Mogu slobodno da se krećem, bio sam u Prištini stotine puta. Šetam glavnim trgom do zelene pijace, gde sednem kod Šabana i pojedem njihove ćevape i vratim se kući. Niko mi ne kaže da su mi oči crne. Postoji nada, nadam se da ću ostati ovde, da bude mira između Albanaca, Srba i nas Roma. Ne kao što smo imali pre. Odmah posle rata, 1999. do 2003., neke četiri godine, Albanci su se plašili da uđu u Plemetinu. Albanci iz Plemetine da, ali Albanci iz drugih mesta ne. Nisu pričali ni sa kim, Romima ni Srbima. Polako smo došli do toga da dolaze u moje dvorište i mole te da kupiš drva od njih. U svemu tome vidim nadu u bolju budućnost.

Nenad Andrić: Ako biste mogli da pošaljete jednu poruku budućim generacijama, ne samo Romima nego svima, šta bi to bilo?

Sinan Ramić: Živite, radite i budite pravedni i poštteni. Poštenje pobeđuje sve, zarađujte novac svojim znojem a ne lažima. Ako te neko zaposli, idi, uzmi svoju platu, ali radi svoj posao pošteno. Da može ponovo da dođe i zaposli te. Imam slučaj bivše sekretarice u Komunalnom preduzeću, sada živi u Nišu. Svake godine me zove da odem i pokosim travnjak u Priluzju. Zar nema drugih koji to mogu uraditi? Ima. Videla je poštenog čoveka u meni i samo mene zapošljava. Cena nikad nije bila problem, kada me pita koliko, kažem joj koliko god daš.

Poštenje pobeđuje. Bez obzira, moja deca su radila kod lokalnih albanskih poljoprivrednika, radili su i donosili novac kući. Jedan moj sin je bio bolestan i nisam mu više dozvoljavao da radi nadnicu. Novac ne može da mu vrati zdravlje. Poštenje je put, Nenade, znaš Slavišu i Neška, braću. Ne bi bili tu bez mene. Veruju mi da mi pozajme svoje mašine. Tokom žetve sam vozio traktore, aute, sve što je potrebno. Testirali su me, po jednom svaki. U jednoj njihovoj prodavnici, u magacinu, Neško je ostavio 1500 evra na podu a ja nisam znao. Otišao sam sledeći dan na posao i posle jutarnje kafe i jedne-dve rakije, rekao mi je da donesem nekoliko paketa vina iz magacina. Otišao sam unutra, video novac i rekao sebi: „Možda si ti pametan ali ja sam pametniji.“ Uzeo sam novac i stavio ga u džep.

Vratio sam se u prodavnicu posle svega, otvorio jedno pivo iz frižidera i počeo da se smejem. Pita me je zašto, rekao sam mu da je neko izgubio 1500 evra a ja sam ih našao, tačno toliko

mi je falilo da kupim plac za gradnju kuće. Rekao sam mu u oči: „Ti si pametan, ali ja sam pametniji. Uzmi nazad svoj novac i ako mi treba novac tražiću ga od tebe“, rekao sam mu da sam Rom iz Čaglavice, ne iz Plemetine. Kasnije me je odveo u svoju kuću i otvorio sef i rekao mi da ako mi treba novac uzmem koliko hoću. Rekao sam ne. Njegov brat Slaviša uradio je isto, ostavio je novčanik u garaži sa ličnim dokumentima i novcem. Tražio ga je dva dana i nije mogao da ga nađe. Dok sam ja bio tamo našao sam ga, vratio bez da ga otvorim. Rekao sam mu da nema potrebe za takvim testom i da ako mi treba novac tražiću ga od njega. Zbog toga što sam prošao te testove, uživam pravo da odem kod njih, budem dočekan i počašćen, i tretiran sa velikim poštovanjem.